Asia: E 8/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: kilpailukykykompassi EU:lle, pe 28.3. klo 9.00 (E 8/2025 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Komissio julkaisi 29.1.2025 kilpailukykykompassin (KOM (2025) 30 lopullinen), jonka tarkoitus on viitoittaa Euroopan tietä kohti parempaa kilpailukykyä. Kompassi ohjaa komission työtä seuraavat viisi vuotta ja sisältää suunnitelmat innovaatiokuilun kaventamiseen, sääntely-ympäristön yksinkertaistamiseen, riippuvuuksien vähentämiseen ja turvallisuuden kasvattamiseen sekä yhteisen tiekartan hiilestä irtautumiseen. Luonnonvarakeskus keskittyy tässä lausunnossaan maatalous- ja elintarvikealan kysymyksiin ja kilpailukykykompassin liittymäkohtiin maa- ja elintarviketaloutta ohjaavassa EU-politiikassa.

2 Lausunto

Kilpailukykykompassin sisältö perustuu Mario Draghin syyskuussa 2024 julkaisemaan Euroopan kilpailukyky -raporttiin, jossa todetaan Euroopan kilpailukyvyn heikkenemisen olevan Euroopan tulevien vuosien kohtalonkysymys. Investoinnit ovat Euroopassa huolestuttavasti vähentyneet ja useat yritykset kokevat tarpeettoman sääntelyn ja hallinnollisen taakan rajoittavan investointeja. Draghi esitti muutostarpeina kilpailukyvyn parantajaksi innovaatiokapeikon täyttämisen, hiilineutraalisuustavoitteen ja kilpailukyvyn yhdistämisen sekä kolmantena liiallisista riippuvuuksista irtautumisen.

Kilpailukykykompassissa komissio katsoo Draghin raporttiin pohjautuen sääntelytaakasta tulleen jarrun Euroopan kilpailukyvylle ja esittää muutostarpeina muun muassa sääntelyn yksinkertaistamista ja investointien rahoitusta EU:n talousarvion uudelleenkohdentamisen kautta. Dragin raportissa maatalous- ja elintarvikesektoria ei käsitelty kuin vain yksittäisinä mainintoina muiden sektoreiden tuotteiden hyödyntäjänä, eikä sitä nähty raportissa ensisijaisena kehitettävien alojen joukossa. Kilpailukyvyn haasteet ja sääntelytaakka koskettavat kuitenkin kiinteästi myös maatalous- ja elintarvikesektoria.

EU:ssa on juuri tällä hetkellä monta päällekkäistä isoa sääntelyhanketta, joiden toimeenpanolla on vaikutuksia maatalous- ja elintarviketalouteen. Näihin hankkeisiin liittyy paljon epävarmuutta ja epäselvyyttä tulkinnasta, ja sen vuoksi myös epätietoisuutta tulevasta. Taustalla ovat mm. EU:n vihreän kehityksen ohjelman ”green dealin” alla oleva Pellolta pöytään strategia, EU:n ennallistamisasetus, metsäkatoasetus ja ruoka-alan investointeihin liittyvä taksonomia jne.

EU:n erilaisten sääntelyhankkeiden ja -toimien perustarkoituksena on saada aikaan vaikutuksia, jotka hyödyttävät EU:n yhteiskuntaa, taloutta ja ympäristöä

laajasti ja auttavat komissiota saavuttamaan strategiset tavoitteensa. Samalla niiden myötä tuleva lisäbyrokratia ja lupasäännöt saattavat heikentää EU-maiden yritysten kilpailukykyä, koska sääntelytoimet nostavat vaatimusten noudattamisesta aiheutuvia kustannuksia, viivästyttävät investointeja ja hankkeita sekä lisäävät hallinnollista taakkaa. Hyvää tarkoittavan sääntelyn haasteena ovat myös globaalit markkinat ja kilpailukyvyn säilyttäminen muita markkinoita kohtaan.

EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa yksinkertaistaminen ja sääntelyn vähentäminen ovat olleet tavoitteina jo useiden EU-rahoituskausien ajan, ja kuluvallakin rahoituskaudellakin tämä on Euroopan komission vahva tahtotila. Politiikan yksinkertaistaminen on aihe, johon kaikkien on periaatetasolla helppo yhtyä, koska kaikki tunnistavat omalta taholtaan tarpeen yksinkertaistaa tehottomaksi ja hankalaksi miellettyä järjestelmää. Käytännössä yksinkertaistaminen ja politiikan rakenteellinen uudistaminen on kuitenkin vaikeaa, sillä uudistamisessa joku voi menettää jotakin. Tämä luopumisen vaikeus on johtanut tavoitteiden lisääntyessä väistämättä monimutkaistuvaan järjestelmään, mikä on kasvattanut politiikan hallinnollista taakkaa sekä maatalousyrittäjille että hallinnon toimijoille. Yhtenä keskeisenä syynä monimutkaistumiseen on maatalouspolitiikalle asetetut lukuisat tavoitteet ja niiden mukanaan tuomat toimenpiteet. Kahden pilarin rahoituskehikko ylläpitää osaltaan monimutkaisuutta.

EU:n komission helmikuussa 2025 julkaisemalla maatalouspolitiikan tulevia suuntaviivoja linjaavalla maatalous- ja ruokavisiolla (EC 2025) halutaan tukea EU:n kilpailukykykompassin toteuttamista sekä politiikan yksinkertaistamista. Samalla visio korostaa maatalouden ja ruuantuotannon merkitystä ja elintarvikeomavaraisuuden vahvistamisen tärkeyttä Euroopan kokonaisturvallisuuden ja kilpailukyvyn näkökulmasta. Tavoitteiden saavuttamisen todetaan edellyttävän monilla aloilla kansallisen ja EU:n politiikan parempaa yhteensovittamista. Lisäksi komissio vaatii jäsenvaltioilta erityisiä kansallisia toimia, joilla tuetaan muun muassa elinkeinon jatkuvuutta, sukupolvenvaihdoksia, investointeja sekä lisätään alan vetovoimaa nuorten keskuudessa eri keinoin.

Komissio lupaa visiossa myös sellaista uutta yhteistä maatalouspolitiikkaa, jossa on enemmän kannustimia kuin byrokratiaa ja raportointia edellyttäviä ehtoja. Esimerkiksi ympäristö- ja ilmastotavoitteiden osalta komissio haluaa lisäsääntelyn sijaan antaa maataloudelle nykyistä parempia taloudellisia kannustimia vihreän siirtymän vahvistamiseksi. Voi kuitenkin kysyä, pyrkiikö komission visiopaperissa luonnostelema tulevaisuuden maatalouspolitiikka edelleenkin ratkaisemaan liian monia kysymyksiä ja ongelmia. Yksinkertaistaminen edellyttäisi tavoitteiden selkeää priorisointia. Siinä ei riitä pelkkien tukirakenteiden uudistaminen, vaan huomiota tulisi kiinnittää siihen, mihin asioihin politiikalla voidaan aktiivisesti vaikuttaa ja mitkä asiat voi jättää markkinoiden ratkaistavaksi.

Kompassissa korostetaan kasvua ja innovointia. Maatalouspolitiikan nykyisissä toimissa kasvuun ja innovointiin liittyviä kannustimia on varsin vähän. Investointien rahoituksen haasteet nousevat kuitenkin julkisessa keskustelussa yhä useammin esiin maataloussektorin keskeisimpinä ongelmina. Rahoituksessa riskinottoa tarvitaan niin, että myös innovaatioille ja yrittämiselle jää tilaa.

3 Lausunnon tiivistelmä

EU:n kilpailukykykompassissa komissio katsoo sääntelytaakasta tulleen jarrun Euroopan kilpailukyvylle ja esittää muutostarpeina muun muassa sääntelyn yksinkertaistamista ja investointien rahoitusta EU:n talousarvion uudelleenkohdentamisen kautta. Kilpailukyvyn haasteet ja sääntelytaakka koskettavat kiinteästi myös maatalous- ja elintarvikesektoria. EU:ssa on monta päällekkäistä isoa sääntelyhanketta, joiden toimeenpanolla on vaikutuksia maatalous- ja elintarviketalouteen. Sääntelytoimien perustarkoituksena on saada aikaan vaikutuksia, jotka hyödyttävät EU:n yhteiskuntaa, taloutta ja ympäristöä ja auttavat komissiota saavuttamaan strategiset tavoitteensa. Samalla ne kuitenkin heikentävät EU-maiden yritysten kilpailukykyä, koska sääntelytoimet nostavat vaatimusten noudattamisesta aiheutuvia kustannuksia, viivästyttävät investointeja ja hankkeita sekä lisäävät hallinnollista taakkaa. Sääntelyn yhteydessä tulisikin pystyä arvioimaan niiden kustannuksia ja vaikutuksia lyhyen ja pitkän aikavälin kilpailukyky- ja tuottavuuskehitykseen.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 27.03.2025 klo 14:09:49.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jyrki Niemi
Jyrki Niemi, Csaba Jansik, Hanna-Maija Karikallio

Liitteet:

Tiedoksi: